

KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMINI ENERGETIKADAGI MUHIMLIK DARAJASI

Anvarov Saidatxam Erkinovich

*O'zbekiston Respublikasi Energetika vazirligi Elektr energiyasini
ishlab chiqarish boshqarmasi bosh mutaxassisi*

e-mail: anvarov.s@minenergy.uz

Tel: +99893 5152555, +99897 3441066

Annotasiya: Ushbu maqolada elektroenergetika tarmog'ining rivojlanishi va uning istiqboldagi uzoq muddatli rivojlanishining prognoz variantlari bo'yicha masalalarga asosiy e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: energotizim, prognozlashtirish, dinamika, indikatorlar, samaradorlik, boshqaruv, energosig'im.

Kirish

Bugungi kunda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan jadal islohotlar negizida iqtisodiyotning barcha tarmoqlarini modernizatsiyalash, texnik-texnologik yangilash va raqobatga asoslangan biznes muhitini yaratish, shu jumladan elektroenergetika tarmog'ida strategik boshqaruv usullaridan samarali foydalanishning ahamiyati ortib bormoqda. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlarni yanada chuqurlashtirish borasida "... nafaqat iqtisodiyotning tayanch tarmoqlarini, balki, eng avvalo, hududlarni kompleks rivojlantirish va mamlakatimiz barcha fuqarolarining hayotiy manfaatlarini ta'minlashga va ularning daromadlarini ko'paytirishga doir istiqboldagi muhim vazifalar turishi kerak"[1]. Ushbu holat elektroenergetika tarmog'ini rivojlantirish strategiyasi va samarali boshqarish borasida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoevning 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning harakatlar strategiyasi muhimdir. Harakatlar strategiyasining "Iqtisodiyotni rivojlantirish va liberallashtirishning ustuvor yo'nalishlari"da elektroenergetika tarmog'ini rivojlantirish va samarali boshqarishni tashkil qilish[2] muhim vazifalardan hisoblanadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Korporativ boshqaruv bu – kompaniya faoliyatiga rahbarlik qilish va uning ustidan nazorat qilish o'ziga xos tizimdir. Korporativ boshqaruvni mamlakatimiz iqtisodchi olimlaridan S.S.G'ulomov [3], D.N.Rahimova. Sh.N.Zaynutdinov [4], B.B. Berkinov [5], N.M. Rasulov [6], M.S.Saidov [7], D.X. Suyunov [8], A.A. Xashimov[9]ning tadqiqot ishlari korporativ boshqaruv jarayonlarini ilmiy-nazariy asoslarini yaratishga qaratilgan. Ularning ilmiy izlanishlarida, mulk shakllari transformatsiyasi, korporativ boshqarish modellarini mukammallashtirish, aksiyadorlik korxonalarini rivojlantirish jarayonidagi masalalar o'z ifodasini topgan. Keyingi

yillarda himoya qilingan qator dissertasiyalarda korporativ tuzilmalarni rivojlantirish, asosan davlat mulkini xususiylashtirish jarayonidagi institusional o'zgarishlar, shuningdek, O'zbekistonda mulkni davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirishning mintaqaviy xususiyatlariga oid masalalar tadqiq etilgan.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot jarayonida qiyosiy tahlil va sintez, induksiya va deduksiya, ekspert baholash, ilmiy abstraksiyalash, iqtisodiy-matematik modellashtirish, statistik, korrelyasion va regression tahlil va boshqa usullardan keng foydalanildi.

Tahlil va natijalar

Bugungi kunga qadar O'zbekistonda korporativ boshqaruv standartlarini joriy qilish va uning samaradorligini oshirishga barcha korxonalarda ham etarlicha e'tibor qaratilayotgani yo'q. Bu holatning sababi, quyidagilardan iborat:- korxonalar korporativ boshqaruv standartlarini joriy qilish zaruratidan xabardor emas

-aksiyadorlik qonunchiligi sohasidagi normativ-huquqiy baza mukammal emas;

- korporativ boshqaruv samaradorligini baholash mezonlarini qo'llash qiyin [10].

Bundan tashqari, korporativ boshqaruv samaradorligini baholashning ilmiy asoslangan apparati yo'q ekanligi korporativ standartlarga rioya qilish zaruratini tushunishni qiyinlashtiradi.

O'zbekiston energotizimi energiya ob'ektlarini xususiylashtirish mulkchilikning yangicha munosabatlarini nafaqat milliy, shu bilan birga, xalqaro miqyosda ham ishlab chiqishni taqozo qiladi. Elektroenergetika tarmog'ida yoqilg'idan foydalanish samaradorligini oshirishning asosiy yo'llari quyidagilardan iborat:

- elektr stansiyalarning belgilangan ishchanlik quvvatini erishilgan darajada saqlash va ularning parametrlarini minimal darajaga etkazish maqsadida mavjud jihozlarni modernizatsiyalash va texnik qayta jihozlash;- energotizimlar rejimlarini o'z elektrstansiyalari yordamida qoplashini boshqarish. Bu quvvatni Qirg'izistondan import qilishni ma'lum darajada tartibga soladi;

- issiqlik energiyasini ta'minlash sistemasida yoqilg'ilar sarflashni o'zgartirib turish taklifi. Bu harorat rejimlari, shuningdek, elektroenergiyani yoqilg'i bilan ta'minlashda muqobil manbalar, xususan, quyosh radiyasiyasidan foydalanish yo'li bilan yopiq sistemaga o'tishga qulay ta'sir ko'rsatadi;

- energiya tarqatuvchilarning ehtiyojlarini hisobga olish va nazorat qilishda zamonaviy priborlardan foydalanish. Bug'ga moslashgan asboblar 1,5 mln.tonnagacha yoqilg'ini tejashga imkon beradi;

- bundan tashqari, 56 kg/sm² bosim va 5-7 kg/sm² iste'mol tarmoqlarining gaz quvurlarida bosim pasayib ketishidan foydalanish hisobiga qo'shimcha elektr energiya olishni ta'minlovchi loyihalarni amalga oshirish.

O'zbekistonni ijtimoiy, iqtisodiy va sanoatini rivojlantirishning uzoq muddatli strategiyasini barqaror ta'minlash maqsadida energiya tizimini modernizatsiya

qilishning asosiy vazifalarini amalga oshirish uchun ikki bosqich ko'zda tutilgan. Ya'ni 2015-2020 yillar rivojlanishning birinchi bosqichida hozirgi investisiya dasturiga kiritilgan va Toshkent issiqlik elektr stansiyasi va Talimarjon IES, Taxiatosh IES, Navoiy IES kabi yirik issiqlik elektr stansiyalarini texnik jihatdan qayta jihozlash muammolarini hal etishga qaratilgan 5 ta loyihani amalga oshirish. Ushbu stansiyalarda zamonaviy kombinasiyalangan va gaz turbinali (GTU va CCGT) asosida texnologiyani joriy etish energiya bloklarining samaradorligini kamida 56-60 %ga oshirish va 2020 yilgacha qo'shimcha quvvati 2724 MVt ni tashkil qilish imkonini beradi. 2015-2020 yillarda elektr energiyasiga bo'lgan talab va taklifning muvozanatini yaxshilash maqsadida mavjud ob'ektlarni modernizatsiya qilish bo'yicha vazifalarni amalga oshirish bilan bir vaqtda 450 MVt hajmdagi SGTT bilan jihozlangan yangi To'raqo'rg'on issiqlik elektr stansiyasini qurish ko'zda tutilgan. Rivojlanishning ushbu bosqichida yonilg'i balansi chiqarish diversifikatsiya qilish maqsadida An-Grins issiqlik elektr stansiyasini ikkita 150 MVt quvvatli energiya bloklari va Novo-Angren issiqlik elektr stansiyasini qurish bilan birga beshta energoblokni yil bo'yi ko'mir yoqishga o'tkazish bilan modernizatsiya qilish ko'zda tutilgan. Hidroenergetika sohasida 19 GESni modernizatsiya qilish rejalashtirilgan, bu esa qo'shimcha quvvati 118,5 MVtni tashkil etadi. 2015-2020 yillar mavsumida umumiy quvvati 181,6 MVt bo'lgan Toshkent viloyatida (Kamolot, Akbulak, Irgayliksoy, Quyichatkal) to'rtta yangi gidroelektrostansiya-larni qurish rejalashtirilgan. Respublika energetika tizimini (2015-2020 yillar) modernizatsiya qilishning birinchi bosqichida umumiy quvvati 300 MVt quvvatga ega bo'lgan birinchi 3ta quyosh elektr stansiyasining qurilishi va 50 MVt quvvatga ega shamol elektr stansiyasini qurish nazarda tutilgan bo'lib, bu o'z navbatida elektr energiya tizimini keng joriy etish uchun yangi shart-sharoit va imkoniyatlar yaratadi. RES dan foydalanish. 2015-2020 yillar davrida respublikaning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning eng ustuvor va asosiy vazifasi nafaqat energetika sohasida, balki milliy iqtisodiyotda energiya samaradorligini tubdan oshirishni qo'llab-quvvatlaydi. Rivojlanishning ushbu bosqichida iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida tashkiliy va texnologik energiya tejamkorligining to'liq salohiyatini amalga oshirish zarur. Elektr energetikasini rivojlantirish va modernizatsiya qilishning ikkinchi bosqichi 2021-2030 yillarda. Uning asosiy vazifasi energiya ishlab chiqarishning yangi inshootlari qurilishining yuqori sifatleri bilan ta'minlangan umumiy quvvatni oshirishdir. Uzoq muddatda 450 MVt shunga o'xshash CCGT bloklari bilan Tolimarjon va To'raqo'rg'on issiqlik elektr stansiyalarini kengaytirish rejalashtirilgan. Shuningdek quvvati 300 MVt bo'lgan Yangi-Angren IESda yangi energoblokni qurish rejalashtirilmokda. Hidroenergetika resurslarini yanada to'liqroq jalb qilish uchun umumiy quvvati 1324 MVt bulgan 5 yirik va o'rta gidroelektrostansiyaning qurish ko'zda tutilgan. Bu esa kelgusida 3,1 milliard kilovatt-soat elektroenergiyasi ishlab chiqarish imkonini beradi. Elektr energetikasini rivojlantirishning ikkinchi bosqichini innovasion

energetikani rivojlantirishda muhim yutuqlar bilan belgilanadi. 2021-2030 yillarda 7 ta quyosh elektrostansiyasini qurishni rejalashtirmokda. Quyosh energiyasi stansiyalarning quvvati 1,7 mlrd.KVt soatgacha bo'lgan elektr energiyasini ishlab chiqarish imkonini beradi. Shamol parklarini qurish rejalashtirilmokda, ularning umumiy quvvati yiliga 400 mln. KVt /soat elektr energiyasini ishlab chiqarish bilan 200 MVt ga etadi. Uzoq muddatda yangi qurilish uchun ustuvor vazifalarni hal etish bilan birga ishlab chiqarish quvvatining mavjud potensialini yanada texnik va texnologik qayta qurish bo'yicha ishlar davom ettiriladi. Toshkent va Navoiy issiqlik elektr stansiyalarini modernizatsiya qilish ishlari olib borilib,150 MVt quvvatga ega bo'lgan elektr agregatlari o'rnini 450 MVt quvvatga etkazadi.O'zbekistonning 2025 yilgacha bo'lgan elektroenergiyaga ehtiyojlari va energiya manbalari quvvati tarkibi an'anaviy (minimal) va mobillashgan (maksimal), ya'ni ikki xil ssenariy bo'yicha belgilab olingan. 2025 yilgacha belgilangan quvvatning bugungi holatga nisbatan minimal variant bo'yicha o'sishi 3640 mVt yoki 30,3 foiz, maksimal variant bo'yicha 5830 mVt, ya'ni 49 foizni tashkil qiladi.Energoob'ektlarning xususiylashtirishdan keyingi kutilgan mablag' belgilangan taraqqiyot ehtiyojlari uchun mutlaqo etarli emas, shuning uchun 2025 yilgacha elektroenergetika tarmog'iga jalb qilinadigan xorijiy investisiyalar dasturini ishlab chiqish taqozo qilinadi. Manba: "O'zbekenergo" AK statistik ma'lumotlari asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan. "O'zbekenergo" AK minimal va maksimal variantlar bo'yicha jami 2 mln.kVt. quvvatga ega bo'lgan Pskem, Mullalak, Qamchik, Oqbuloqsoy, Quyichotqol, Zarchob, Irgaliksoy, Pioneer kabi yangi gidroelektrostansiyalar(GES)ni qurishni rejalashtirgan. Issiqlik elektr stansiyalari bo'yicha quvvat miqyosining o'sishi minimal variantda 1,2 mln.kVt., maksimal variantda 3,5 mln. kVt.ni tashkil qiladi. Yangi quvvatlarning ishga solinishi Tolimarjon, Toshkent va Yangi Angren IESlarida ham rejalashtirilgan. Bundan tashqari, Bessapan, Nukus, Qandimlarda umumiy quvvati 0,6 mln. kVt.ni tashkil etgan uch qozonli yangi blokstansiyalarni qurish amalga oshirilmoqda.Elektroenergetika tarmog'ida 2025 yilgacha belgilangan quvvatning bugungi holatga nisbatan minimal variant bo'yicha o'sishi 3640 MVt yoki 30,3 foiz, maksimal variant bo'yicha 5830 MVt, ya'ni 49 foizni tashkil qiladi.Elektr iste'mol qilishning ko'rsatilgan darajasi samarali iqtisodiy siyosat markazi tomonidan ishlab chiqilgan sanoat rivojlanishi strategiyasiga mos keladi. YaIM sur'atlarining o'sishi esa faqat sanoatning ilgarilab borish taraqqiyoti sharoitida yuz berishi mumkin. Etakchi mamlakatlar tajribasiga ko'ra, O'zbekistonda sanoat ulushining 20 foizdan 35-45 foizgacha ortishi mo'ljallangan [11].Maqsadli indikatorlar va chegaralanishlar iqtisod shakllanishining doira ichida qaror topish usullarini yuzaga keltiradi. Ularning islohotlar borasidagi iqtisodiy siyosat va uning xarakteri bilan integrasiyalashuvi keyingi islohotlar va iqtisodiy nazorat ustuvorligi muqobil ssenariyalarni shakllantirish bosqichida amalga oshiriladi. Bu bosqichning maqsadi O'zbekiston sharoitida milliy iqtisodiyotni isloh qilish strategiyasida

belgilangan maqsadlarga erishishda imkon beruvchi eng muvofiq yo'llarni topishga qaratilgan muqobil yo'nalishlar spektrini belgilab olishdan iborat. Bunday nazariy asos va talablar iqtisodiy rivojlanishning inersiyaviy (an'anaviy) va mobillashgan (maksimal) ssenariylari asosini tashkil qiladi. Inersion ssenariyaning mohiyati islohotlar erishilgan sur'atlar, iqtisodiy rivojlanish prioritetlari, tarkibning tuzilmaviy parametrlari va o'sish omillaridan foydalanish darajasini saqlab qolishdan iborat. Undan farqli o'laroq, mobillashgan ssenariy an'anaviy omillardan samarali foydalanishni oshirish orqali yuksalishning nisbatan kam kapital va material talab qiluvchi omillari hamda iqtisodiy rivojlanish manbalari bo'lishini taqozo qiladi. Mobillashgan ssenariy nafaqat iste'mol mahsulotlari, shu bilan birga, asosan tashqi bozorga mo'ljallangan mahsulotlar ham ishlab chiqaruvchi yangi yuksak texnologiyaga asoslangan sanoat ishlab chiqarishini talab etadi. Respublikamizda borayotgan innovasion iqtisodiy islohotlar va demografik o'zgarishlar natijasida davlat mulkini qayta taqsimlanishi sodir bo'lmoqda. Bu o'z navbatida integrativ – innovasion boshqaruv masalalariga zamonaviy tamoyillar yondashuvini talab qiladi. Yirik korxonalar boshqaruv tizimini takomillashtirishda yuqori intellektual malakaga ega xodimlarga ko'proq e'tibor qaratish lozim bo'ladi. Chunki aynan ular korxonaning va jumladan, xodimlarning barqaror daromadlarini ta'minlashda muhim roli o'ynaydi. Jismoniy mehnat bilan shug'ullanuvchi ishchilarning rolini pasaytirmagan holda aytish mumkinki, korxonani kelajakda modernizatsiyalash va rekonstruksiya qilish natijasida ishlab chiqarish borgan sari ilmtalab yo'nalishlarga o'tib boradi. Zamonaviy strategik boshqaruv uslublarining yirik korxonada joriy etilishi belgilangan strategiyalarning alohida olingan vaziyatli muammolarga bog'liq bo'lmasligi va universal bo'lishi yoki nazariy asoslanmagan bo'lishi salbiy natijalarga olib kelishi, strategik boshqaruvning samarali amalga oshirilishi yuqori malakali mutaxassislarning va korxonaning yuqori darajada ishni tashkil etuvchi bo'limlariga bog'liq bo'lishi, strategik boshqaruv samaradorligi korxonaning tashqi vaziyatga moslashuvchanlik darajasiga bog'liq bo'lishi, xususiylashtirishdan keyin restrukturizatsiya qilinishga tobe tutilishi va korporativ boshqaruvni takomillashtirish dolzarb ahamiyat kasb etishi tabiiydir. Yangi energobloklarning samaradorligini asoslashda energiya etkazib beruvchi manbalarni yoqilg'i bilan ta'minlash imkoniyatlarini hisobga olish zarur. Hozirgi paytda jahon energitkasida ko'mirning ulushi ortib bormoqda. Nefti-gaz sanoati rivojlanishi sharoitida uglevodorodli xomashyo amalda ko'mir yoqilg'isini elektrostansiyalar yoqilg'i balansidan qisib chiqardi va keyingi yillarda "O'zbekenergo" aksionerlik kompaniyasi elektr stansiyalari shartli yoqilg'isi umumiy xarajatlarining 5-6 foizini ko'mir tashkil qilmoqda. Issiqlik elektrostansiyalarida ishlatilayotgan asbob-uskunalarining eng tejamkor tarkibi yoqilg'i qozoni va turbinli jihozlar quvvatining turli diapozonlari, bo'sh turish, asbob-uskunalarni ishga solish, ularning sovuq va qizdirilgan holatiga ketuvchi chiqimning o'sishi shartli yoqilg'i sarflashning nisbiy

o'sish usullari bo'yicha belgilab olinadi. Yil fasllari bo'yicha yoqilg'i ishlatishning notekisligini va qishki isitish davrida gaz bilan ta'minlaydigan sistemaning qo'ldan boy berilgan imkoniyatlarini hisobga olish zarur. Ayniqsa, Markaziy Osiyo mintaqasida elektroenergiyaning tranzitli oqimlarini hisobga olganda, energetizimning elektr xo'jalik shahobchasi ham murakkablashib bormoqda. Bugungi kunda elektroenergetika tarmog'i rivojlanishining dinamikasi energetik balans tuzilmasining ta'siri ostida yuz bermoqda, shu munosabat bilan quyidagilar barqaror rivojlanishning asosiy omillarini tashkil qiladi:

- yoqilg'ining solishtirma xarajatlarini pasaytirish hisobiga 52-55 mlrd. kVt.s. hajmda elektr energiyasi ishlab chiqarishni ta'minlovchi elektroenergetika tizimini ishlab chiqarish quvvatini bosqichma-bosqich restrukturizatsiyalash;

-eng zamonaviy texnologiyalarni qo'llash, shuningdek, xorijiy kompaniyalar bilan yirik loyihalarni amalga oshirish yo'li bilan nefti-gaz majmuasini intensiv rivojlantirishning keng miqyosli dasturini amalga oshirish; elektroenergetika tarmog'idagi muammolardan biri ishlab chiqarishda harajatlarning ortib borishida energosig'imi ta'sirini pasaytirishdan iboratdir. Mahsulotning ayrim turlarida energosig'imning qandaydir pasayishini kuzatish mumkin, biroq qiyosiy tahlil ko'rsatadiki, jahon darajasiga nisbatan sarf-xarajatlarning ortib ketishiga yo'l qo'ymaslik lozim. Elektroenergiyani tejash borasida yuzaga kelgan vaziyatlar bir qator omillar bilan bog'langan. Sanoatda energoxarajatlarning yuqori bo'lishi ko'p hollarda ishlab chiqarish fondlarining eskirganligi, jihozlarning ishdan chiqqanligi, texnologiyalarning nomukammalligi bilan belgilanadi. Tarmoqda etkazib beriladigan elektr energiyasining asosiy hajmi sanoat korxonalarini, qishloq xo'jaligi iste'molchilari va aholi ulushiga to'g'ri keladi. Respublika bo'yicha bir yilda elektr energiyasi iste'molining solishtirma miqdori (aholi jon boshiga) 1940 kVt.s.ni tashkil etadi. Investitsion loyihalar bo'yicha "O'zbekenergo" AK korxonalarida yangi qurilish modernizatsiya va rekonstruksiya ishlarini amalga oshirishga katta ahamiyat berilgan. Umuman tarmoqqa 883,38 mln. AQSh doll. yo'naltiriladi. Shundan 68,8 mln. AQSh dollari korxonalarining o'z mablag'lari, 84 mln. AQSh dollari O'zbekiston Respublikasi Taraqqiyot va tiklanish fondi jamg'armasi mablag'lari, 2,3 mln. AQSh dollari tijorat banklarining kreditlari, 107,7 mln. AQSh dollarini xorijiy investitsiyalar va kreditlar tashkil etadi. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash, texnik va texnologik qayta jihozlash bo'yicha amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarning eng muhim yo'nalishlaridan biri elektroenergetika sohasini modernizatsiya qilish, energiya sig'imini qisqartirish va energiyani tejash tizimini joriy etish. Ushbu investitsion dasturlar doirasida Toshkent, Navoiy va Tolimarjon IESlarda zamonaviy bug' va gaz qurilmalarini barpo etish loyihalari amalga oshirilmoqda.

Shuningdek, "Yangi Angren-O'zbekiston" LEP-500 elektr uzatish liniyasi, "G'uzor-Surxon" 500 kV elektr uzatish liniyasini qurish bo'yicha strategik investitsiya

loyihalar amalga oshirilmoqda. Bir nechta kichik stansiyaning o'z ichiga olgan "Yangi-Angren-O'zbekiston" LEP-500 elektr uzatish liniyasi, Qamchiq dovoni orqali o'tadigan 165 kilometrlik "G'uzor-Surxon" yuqori volitli elektr uzatish liniyasini qurish bo'yicha strategik investisiya loyihalarini amalga oshirish natijasida mamlakatimizda yagona elektr va gaz tarmog'i tizimlarini tashkil etish ishlari asosan yakunlandi. Bu esa Farg'ona vodiysi va O'zbekiston janubida yashaydigan aholini tabiiy gaz va elektr energiyasi bilan ishonchli ta'minlash, shuningdek, elektr energiya eksport qilishni sezilarli ravishda oshirish imkonini beradi.

Korporatsiyalar rivojlanishining umumjahon yo'nalishlari hisobga olinib, elektroenergetika tarmog'ida korporatsiya boshqaruv strategiyasini tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi quyidagilarga qaratilishi tavsiya etildi:

- huquqiy asosning rivojlanishi, shuningdek, kreditorlar huquqiy holatining mustahkamlanishi;
- korxonalar investitsiyalarni kiritishda katta manfaatdorlik tug'diruvchi aksionerlar huquqlari buzilishi uchun qonuniy va amaliy mas'uliyatni qo'llash
- xususiylashtirilgan korxonalarda korporativ boshqarish tamoyillarini, ya'ni aksiyadorlar va ta'sischi manfaatlarining muvozanatini ta'minlaydigan boshqaruv tizimini takomillashtirish orqali korxonalar samaradorligini oshirish va ularning investitsion salohiyatini ko'tarish;
- investorlar uchun korxonalar ochiqqligini kengaytirish.

strategiyasini shakllantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi

Xulosa va takliflar

1) Maqsadli indikatorlar va chegaralanishlar iqtisodiyot shakllanishi-ning doira ichida qaror topish usullarini yuzaga keltiradi. Ularning islohotlar borasidagi iqtisodiy siyosat va uning xarakteri bilan integrasiyalashuvi keyingi islohotlar va iqtisodiy nazorat ustuvorligi muqobil ssenariylarni shakllantirish bosqichida amalga oshiriladi. Bu bosqichning maqsadi O'zbekiston sharoitida iqtisodiyotni isloh qilish strategiyasida belgilangan maqsadlarga erishishda imkon beruvchi eng muvofiq yo'llarni topishga qaratilgan muqobil yo'nalishlar spektrini belgilab olishdan iborat.

2) Bunday nazariy asos va talablar iqtisodiy rivojlanishning inersiyaviy (an'anaviy) va mobillashgan (maksimal) ssenariylari asosini tashkil qiladi. Inersion ssenariyning mohiyati islohotlar erishilgan sur'atlar, iqtisodiy rivojlanish tamoyillari, tarkibning tuzilmaviy parametrlari va o'sish omillaridan foydalanish darajasini saqlab qolishdan iborat. Undan farqli o'laroq, mobillashgan ssenariy an'anaviy omillardan samarali foydalanishni oshirish orqali yuksalishning nisbatan kam kapital va material talab qiluvchi omillari hamda iqtisodiy rivojlanish manbalari bo'lishini taqozo qiladi.

3) Mobillashgan ssenariy nafaqat iste'mol mahsulotlari, shu bilan birga, asosan tashqi bozorga mo'ljallangan mahsulotlar ham ishlab chiqaruvchi yangi yuksak texnologiyaga asoslangan sanoat ishlab chiqarishini talab etadi.

4) Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, mobillashgan ssenariy doirasida aholi jon boshiga 2025 yilga yalpi ichki mahsulotning (YaIM) tahminan ikki hissa ortishi kutilmoqda. Bunday yuksalish investisiyalarni boshqarishni takomillashtirish yo'li bilan investisiya iqlimi keskin yaxshilanishi, avvalambor, nodavlat sektori, shu jumladan, xususiylashtirilgan korxonalarda tejamkorlik ortishi uchun qo'shimcha imkoniyat va manbalar yaratishni talab qiladi.

5) Elektroenergetika tarmog'i taraqqiyotida muvaffaqiyatga erishishda uni davlat tomonidan tartibga solishning ob'ektiv maqsadlariga asoslangan holda qonunchilikni yanada takomillashtirish muhim hisoblanadi.

Shularni inobatga olgan holda quyidagilar taklif etiladi:

1. Iqtisodiyotning barcha sohalarini yoqilg'i-energetik resurslar bilan barqaror ta'minlashda qulay xomashyo va strategik muhim tarmoqlar bazasini yaratish yo'li bilan ijtimoiy ehtiyojlarni ustuvor darajada ta'minlash.

2. Mamlakat energetikasi mustaqilligini ta'minlashda eksport potensialini oshirishga yo'naltirilgan, energiyani tejaydigan tadbirlarni amalga oshirishda energiya resurslaridan samarali foydalanish va buning uchun zaruriy shart-sharoitlarni yaratish.

3. Elektroenergetika tarmog'ini moliyaviy barqarorligini qo'llab-quvvatlash va yirik hajmdagi investisiyalarni jalb qilish.

4. Me'yoriy-huquqiy bazani takomillashtirish hamda elektroenergetika tarmog'ini qo'shma tarmoqlar bilan o'zaro ta'siri xususiyatlarini hisobga oladigan soliq tizimini takomillashtirish.

5. Energobozorning talabga javob beruvchi sub'ektlari va bozor infratuzilmasini yaratish. Hozirgi sharoitda elektroenergetika tarmog'ini sifat jihatidan butunlay yangi sharoitda rivojlantirishni taqozo etadi. Shu munosabat bilan energetik siyosatni har tomonlama mukammallashtirish masalalari dolzarb masalaga aylanadiki, ular orasida quyidagilar ustuvor hisoblanadi:

- iqtisodiyotning barcha sohalarini yoqilg'i-energetik resurslar bilan barqaror ta'minlashda qulay xomashyo va strategik muhim tarmoqlar bazasini yaratish yo'li bilan ijtimoiy ehtiyojlarni ustuvor darajada ta'minlash;

- mamlakat energetikasi mustaqilligini ta'minlashda eksport potensialini oshirishga yo'naltirilgan, energiyani tejaydigan tadbirlarni amalga oshirishda energetik resurslardan samarali foydalanish va buning uchun zaruriy shart-sharoitlarni yaratish;

- elektroenergetika tarmog'ini moliyaviy barqarorligini qo'llab-quvvatlash va yirik hajmdagi investisiyalarni jalb qilish;

- me'yoriy-huquqiy bazani takomillashtirish hamda elektroenergetika tarmog'ini qo'shma tarmoqlar bilan o'zaro ta'siri xususiyatlarini hisobga oladigan soliq tizimini takomillashtirish;

- energobozorning talabga javob beruvchi sub'ektlari va bozor infratuzilmasini yaratish. Hozirgi globallashuv sharoitida elektroenergetika tarmog'ida strategik boshqaruv usullaridan samarali foydalanishga erishish milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoev Sh.M. O'zbekiston Respublikasining Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimga bag'ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo'shma majlisidagi nutqi // Xalq so'zi, 2016 yil 15 dekabr, №247 (6682).
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi 4947-sonli farmonining 1-ilovasi «2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasi». Lex.uz
3. Gulyamov S.S. Zadachi sovershenstvovaniya sistemi korporativnogo upravleniya v Uzbekistane. // Korporativnoe upravlenie v Uzbekistane. Materiali nauchno-prakticheskoy konferensii. T.: 2004. s.143-145;
4. Raximova D.N., Zaynutdinov Sh.N. Korporativ boshqaruv asoslari. – T.: Akademiya, 2006. – 47 b.;
5. Berkinov B.B. Korporativnoe upravlenie: seli i zadachi / Narodnoe slovo 15.05.2004 g.
6. Rasulov N.M. Korporativ boshqaruvning iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish negizida korxonalar rivojlanish samaradorligini oshirish (O'zbekiston Respublikasi sanoat korxonalari materiallari misolida). 08.00.13 – “Menejment va marketing” ixtisosligi. I.f.n. ilmiy darajasini olish uchun yozilgan diss. – T., 2010. – 161 b.
7. Saidov M.S. Tabiiy monopoliyalar sohalarida menejmentning zamonaviy usullarini joriy etish masalalari (“O'zbekenergo” davlat aksiyadorlik kompaniyasi misolida). Ixtisoslik: 08.00.13 – “Menejment va marketing”. I.f.n. ilmiy darajasini olish uchun yozilgan diss. – T., 2009. – 176 b.
8. Suyunov D.X. Biznes muhitning rivojlanishiga korporativ boshqaruv mexanizmini joriy etishni takomillashtirish. 08.00.13 – “Menejment va marketing”. I.f.d. ilmiy darajasini olish uchun yozilgan diss. –T., 2008. -261 b.
9. Xashimov A.A. O'zbekistonda integrasiyalashgan korporativ tuzilmalarni boshqarish metodologiyasini takomillashtirish. 08.00.13 – “Menejment va marketing”. I.f.d. ilmiy darajasini olish uchun yozilgan diss. – T., 2007. –338 b.
10. Ivanova E.A., Shishikina L.V. Korporativnoe upravlenie. – Rostov n/D: «Feniks», 2007. – 256 s.
11. Programma razvitiya otrasli elektroenergetiki do 2015 goda «Sredazenergosetiproekt» - Tashkent, 2010.